

SİYER ARAŐTIRMALARI DERGİSİ

JOURNAL OF SIRAH STUDIES

SAD • ISSN 2547-9822 • e-ISSN 2791-6138

Sayı: 12 • Ocak 2022

Issue: 12 • January 2022

Siyer Atlası Tanıtımı

A Review on “Siyer Atlası”

Şehba Yazıcı*

Makale Bilgisi / Article Information

Makale Türü: Kitap Deęerlendirmesi/Article Type: Book Review

Geliş Tarihi: 12 Eylül 2021/Date Received: 15 September 2021

Kabul Tarihi: 28 Kasım 2021/Date Accepted: 28 November 2021

İntihal Taraması/Plagiarism Detection: Bu makale, en az iki hakem tarafından incelendi ve intihal içermediği teyit edildi/This article has been reviewed by at least two referees and scanned via a plagiarism software.

Etik Beyan/Ethical Statement: Bu çalışmanın hazırlanma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyulduğu ve yararlanılan tüm çalışmaların kaynakçada belirtildiği beyan olunur/It is declared that scientific and ethical principles have been followed while carrying out and writing this study and that all the sources used have been properly cited (Şehba Yazıcı)

* Dr. Öğrencisi, İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü İslâm Tarihi ve Sanatları/ Dr. Student, Istanbul University Institute of Social Sciences, History and Arts of Islam, sehba_a@hotmail.com, ORCID: 0000-0003-2590-1852.

CC BY-NC 4.0 | This paper is licensed under a Creative Commons Attribution-Non Commercial License

Siyer Atlası, Sami b. Abdullah el-Mağlus, çev. Abdullah Karakaş; thk. Muhammed Emin Yıldırım; İstanbul: Siyer Yayınları, 10. Baskı: 2020. 439 sayfa.

Yazılı Siyer anlatımları çeşitli tasvir unsurları içermektedir. İlk dönemlerden itibaren Siyer metinlerinde mekân ve zaman tasviri yapılmakta, rivayetlerde bahsi geçen şahısların kıyafetlerinden jest ve mimiklerine kadar çeşitli biçimlerde betimlendikleri görülmektedir. Siyer anlatımında yer alan bu unsurlar, insan zihninin kavrama faaliyetine yardımcı olmuş, asırlarca Resûlullah'ın hayatını öğrenmek isteyen okuyucular ve dinleyiciler açısından oldukça faydalı olmuştur.

Bilginin benimsenmesini, kavranmasını ve hatırlanmasını kolaylaştıran görsel destek, Siyer alanı için günümüzde, metnin içerisine yerleştirilen bu tasvirlerin dışında da mümkün olmaktadır. Güçlü bir mekân tasviri bu imkânların başında gelmektedir. Resûlullah'ın yaşadığı yıllarda Arap Yarımadası'nın çeşitli açılardan tasvirine ve haritalarına ulaşılabilirdiği gibi bu mekânların günümüzdeki durumları da merak uyandırmaktadır. Elimizdeki kitap, mekân tasvirinin okuyucunun zihninde oluşturduğu zemin üzerine Siyer anlatımı gerçekleştirmek amacıyla kaleme alınmış ve bu hedefe göre tasarlanmış bir Siyer kitabıdır.

Orijinal adı *el-Atlasu't-tarih li Siyreti'r-Rasûl* olan *Siyer Atlası* ilk defa 2010 yılında Siyer Yayınları tarafından notlandırılmış tercüme olarak yayınlanmıştır. Elimizdeki baskı ise yalnızca konunun ilgililerinin değil her kesimden okuyucunun istifade edebileceği bir eser sunma gayretiyle Muhammed Emin Yıldırım tarafından tahkik edilmiştir (s. 11). Bu bağlamda muhakkik, kitabın kaynaklarını gözden geçirmiş ve çeşitli tamamlayıcı bilgilerle içeriğini zenginleştirmiştir. Kitabın başlığına uygun bir biçimde, içeriğinde ağırlıklı olarak harita, kroki, uydu görüntüleri ve güncel fotoğraflar yer almaktadır. Özellikle renkli ve son döneme ait çekilmiş fotoğrafların da kitapta yer bulması nedeniyle *Siyer Atlası*'nda okuyucuyu karşılayacak olan, Siyer coğrafyasının yalnızca Asr-ı Saâdet dönemindeki biçiminin haritaları değildir. Aynı zamanda Siyer'in vuku bulduğu coğrafya üzerinde zamanın panoramik bir akışı okuyucuyu beklemektedir. Bu bağlamda Ebû Zeyd el-Belhî, el-Makdisî ve Hemdanî gibi ilk dönem coğrafyacılarının çizimlerinin yanında

son döneme ait uydu görüntüleri ve güncel fotoğraflara kadar çeşitli görsellere rastlamak mümkündür. Bu kapsamda kitap, bölgede mevcut olan dağların, hurma bahçelerinin, ev eşyaları satan antika dükkânlarının renkli görsellerini içermektedir. Metinlerde yer alan bilgiler ise coğrafyanın İslâm öncesi tarihinden başlayarak Asr-ı Saâdet'in sonuna kadar devam eden süreç ile sınırlı tutulmaktadır.

Kitap sekiz bölümden müteşekkildir. Birinci bölümde Arap Yarımadası'nın geçmişten günümüze tanıtımı ve özellikleri ele alınırken ikinci bölüm "Arap Yarımadası'nın Sosyal Yapısı" başlığını taşımaktadır. Bu bölümde Arapların kökenleri, İslâm'dan önce kurulmuş Arap devletleri, nesep ve kavramlar, göçler ve kabileleri oluşturan unsurlar, metinler, haritalar ve tablolarla anlatılmıştır. Üçüncü bölüm Hicaz bölgesine dairdir. Burada bölgenin önemli mekânları ve şehirleri odağa alınmıştır. Dördüncü bölüm Cahiliye Dönemi'ne ayrılmıştır. Beşinci bölümde ise Mekke dönemi, Hz. Peygamber'in doğumundan hicretine kadar işlenmiştir.

Altıncı bölümün konusu Medine dönemidir ve üç ana başlık altında ele alınmıştır. Birinci başlıkta İslâm toplumunun kuruluşu anlatılırken ikinci başlıkta gazve ve seriyyeler işlenmiştir. Bu ikinci başlık altında mekân isimlerini, gazve ve seriyyelerin güzergâhlarını gösteren krokileri, seferlerin sebeplerini, gelişmelerini ve sonuçlarını, şehit olan sahâbîlerin isimlerini, bu esnada nazil olan hükümleri ve icraatına başlanan uygulamaları ihtiva eden geniş bir anlatım ve haritalar dizisi yer almaktadır. Üçüncü başlık altında ise İslâm davetinin yayılış süreci ele alınmış, davet mektuplarının metinleri ve görselleri ile bu amaçla yapılan seriyye ve gazvelere yer verilmiştir. Yedinci bölüm Resûlullah'ın kişisel özelliklerine ayrılmış, ailesi, mucizeleri, faziletleri ile bazı görevlilerinin listelerine yer verilmiştir.

Eserin orijinalinde İslâm akidesi ve şeriatına ayrılmış olan sekizinci bölüm, bu baskıda muhakkik tarafından çıkarılarak başka bir bölümle değiştirilmiştir. Siyer Kronolojisi başlıklı bu bölümün eklenerek öncekinin çıkarılması, muhakkik tarafından konu bütünlüğünü sağlamak amacıyla matuf olarak ifade edilmiştir (s. 14). Bu bölümün tamamı muhakkik tarafından kaleme alınmıştır. Resûlullah'ın babası Abdullah'ın doğumundan başlayarak Resûlullah'ın defnedilmesine kadar devam eden sürecin hicrî ve milâdî tarihlerinin yer aldığı geniş bir kronoloji sunulmuştur.

Yukarıda da ifade ettiğimiz gibi *Siyer Atlası*, Arap coğrafyasının tanıtımı ile başlamaktadır. Kıtanın yüz ölçümü ve coğrafi özellikleri ile günümüzdeki siyâsî sınırlarını içeren bilgilerden sonra Arap coğrafi literatüründe yarımadaya dair bilgilerin derlendiği bir metin sunulmaktadır. Bu bölümde IV/X. asra ait yarımada haritaları yer almaktadır. Daha sonra kadim Avrupa

haritalarından Arap Yarımadası haritalarına geçilmektedir. Ayrıca bazı kadim ve yeni dünya haritaları üzerinde Arabistan konumlandırılmaktadır.

Müellif, verdiği tematik bilgiler arasında bazı çarpıcı iddialarda bulunmuştur. Söz gelimi haritaların yanına eklediği Arap Yarımadası'na dair metinlerde birçok iddiaya rastlamak mümkündür. Öncelikle o, Arap Yarımadası'nın kadim dünyanın merkezi olduğuna dair bazı veriler sunarak bu husustaki kabulünü ortaya koymuştur. Bu iddia başta Dr. Kemalüddin Hüseyin ve Dr. Şevki Ebû Halil olmak üzere çeşitli araştırmacıların bulgularıyla temellendirilmeye çalışılmıştır. Bunlardan Kemalüddin Hüseyin'in kible yönlerini bulmak amacıyla oluşturduğu haritada ortaya çıkan sonuçlar üzerinde durulmuş, bu sonuçların dinî bir saik içermekten tamamen bilimsel araştırmaların neticesinde elde edildiği vurgulanmıştır (s. 32). İslâm'ın Mekke'de doğuşunun hikmeti müellif tarafından yarımada'nın bu merkezî konumuyla ilişkilendirilmiştir (s. 33).

Müellifin bir diğeri iddiası yarımada'nın Allah'ın yeryüzünü ve insanları yarattığından beri insanlığın ve İslâm'ın Harem bölgesi ve onun ilk evi olduğuna dairdir. Hz. Âdem ve çocuklarının burada çoğaldığı, bölgeden çıkış ve coğrafi yayılmanın Hz. Nuh'un gemisinin Cudi Dağı'na oturmasıyla başladığı ifade edilmiştir. Ayrıca Kâbe'nin ilk defa Hz. Âdem tarafından inşa edildiği kabul edilmiştir. Bu iddia bazı âyet ve hadis metinleriyle desteklenmeye çalışılmıştır. Muhakkik ise bu konularda İsrâiliyâtın yaygın olduğunu hatırlatarak okuyucuyu bu haberlere temkinli yaklaşma konusunda uyararak, Kur'ân-ı Kerim'de ve sahih hadislerde yer alan bilgilerle iktifa etmenin gereğine işaret etmiştir (s. 28).

Yazarın çarpıcı iddialarından bir diğeri Resûlullah'ın sağığında vahyin tamamının nazil olup yazıya dökülmesine rağmen mushaf haline getirilmeyişinin nedeni ile ilgilidir. Buna göre her gün inen vahiylerle yenilerinin ekleniyor olmasının yanı sıra mensuh âyetlerin mevcut olması mushaf teşkil edilmesine mâni olan asıl saiktir. Hükümleri kaldırılarak nesh edilen âyetlerin Resûlullah tarafından kâtiplere bildirilerek yazılı malzemenin silinmesi süreci mushaf oluşturulmasına engel görülmüştür. Daha sonra Kur'ân'ın tamamlanması ve Yemâme'de Kur'ân hafızlarının şehit edilmesi, sahâbeyi Kur'ân'ı cem' etmeye götürmüştür (s. 123). Şüphesiz bu iddialarla yazar, tartışmalı ve çokça yazılıp çizilen bazı meseleler hakkında kabullerini yansıtmaktadır.

Arap Yarımadası'nın dünya tarihindeki önemini ise müellif, bölgede yaşadığı rivayet edilen peygamberler üzerinden vurgulamış, İslâm'ın bölgede doğmasının ve yayılmanın merkezi olmasının yarımada'ya kattığı değeri ifade etmiştir (s. 30). Bu bağlamda Resûlullah'ın uğradığı bazı yerlerin de

değer kazandığı söylenmiştir. Veda Haccı esnasında Resûlullah'ın uğradığı Usfân Vadisi ile su içtiği Tufle Kuyusu bu kapsamda zikredilebilir.

Arap Yarımadası'nda sosyal yapı ve Arapların kökenleri ile ilgili faydalı bilgiler ve tablolar sunulmuştur. Bu bağlamda Arap yerleşimcilerin tarihin çeşitli dönemlerinde kullandıkları şehirlerin kalıntılarına dair görseller yer almış, yazının gelişimi gibi bazı önemli hususların ufak tablolarıyla içerik zenginleştirilmiştir. Ayrıca pazarlarla ilgili verilen bilgilerde satılan ürünlerin üzerinde durulması üretim ve tüketime dair fikir edinilmesini sağlamıştır. Cahiliye Dönemi kavramları izah edilmiş, panayırları, hurafeleri ve önemli mekânları üzerinde durulmuştur. Siyer metinlerinde fazla yer verilmeyen Eyyâmü'l-Arab konusunda geniş bir anlatım benimsenmiş, bu hadiseler haritalandırılarak okuyucuya sunulmuştur. Cahiliye ile ilgili bölümde dinler haritası, İslâm öncesi Ortadoğu haritası, putlar haritası, genel siyasî durum ve ticaret haritaları da bu bölümde yer alan faydalı haritalardır.

Kitabın en faydalı yönlerinden birinin kabilelere ve onların yerleşim alanlarına dair sunduğu tablo ve haritalar olduğunu söyleyebiliriz. Nitekim Siyer'in anlaşılmasında kabile sisteminin çözülmesi önemi haiz bir konudur. Hatta İslâm tarihinin Siyer'den sonra asırlarca devam eden süreci içerisinde dahi kabilelerin birbirlerine göre konumları ve ilişkileri belirleyici olmuştur. Dolayısıyla kabilelerin yerleşim alanlarının gösterildiği haritalar önem arz etmekte ve kabile unsuru belirgin bir biçimde ifade edilerek Siyer'e dair çeşitli hadiselerin idrak edilmesine bir zemin oluşturmaktadır.

Eserde anlaşılır bir üslup benimsenmekle beraber kitabın hadiseleri sebep ve sonuç bağlamında ele alan bir kitaptan farklı bir üsluba sahip olduğu görülmektedir. Yorumlamanın sınırlı tutulduğu kitap bilgilendirme amacı güttüğünden bilgiler olduğu gibi verilmiş ve hikayeleştirilmemiştir. Dolayısıyla okuyucu akıcı bir Siyer anlatımı beklentisine girmemelidir. Anlatım bazen bir sayfalık metinler şeklinde verilerek arkasından harita ve görseller takip etmekte bazen de tamamen tablolar ve haritalar üzerine konumlandırılan bilgilerle yapılmaktadır. Mesela Fil Vak'ası, baştan sona harita üzerinden gösterilerek anlatılmıştır. Planda ise klasik bir Siyer planı tercih edilmiş, önce Arap Yarımadası'nın özellikleri ve kadim devletlerinden başlayarak Siyer hadiseleri kronolojik bir sırayla okuyucuya sunulmuştur. Tercümede bazı isimlerin yaygın kullanımlarının dışında kullanıldıkları da göze çarpmaktadır. Dûmetülcendel yerine Devmetülcendel (s. 67), hilf yerine helf (s. 69) telaffuzlarının tercih edilmesi bu bağlamda zikredilebilir.

Metinlerin içerisinde çokça âyetten istifade edildiği de dikkat çekmektedir. Kur'ân-ı Kerim'in Siyer'in en güvenilir kaynağı olduğundan hareketle âyetler,

bağlamları içerisinde okuyucuya sunulmuştur. Bunun dışında bölümlerin başlarında tam sayfaya yazılmış serlevha âyetler yer almaktadır.

Kitapta yer verilen rivayetler, anlatımın ilk dönem kaynaklarının üslubuna sadık kalınarak hazırlandığı izlenimini uyandırmaktadır. Güncel eleştiri ve kritikler üsluba dâhil edilmemiş veya rivayetler buna göre seçilmemiş görünmektedir. Yoğun bilgilerin verildiği kitapta kaynaklar genellikle dipnotla belirtilmemiştir. Kaynakça ise müellifin kullandığı kaynaklara dair bir çerçeve çizilmesine olanak sağlamaktadır. Bu kaynaklar elimize ulaşan ilk Siyer, Hadis, İslâm Tarihi, Tabakât ve Terâcim, Coğrafya ve Tefsir kaynaklarından başlayarak çağımızın müelliflerine kadar uzanan geniş bir yelpazeye sahiptir. Bu kaynaklardan hangilerinin muhakkik tarafından eklendiğini belirlemek ise güçtür.

Kitabın başlık ve amacına uygun olarak anlatımı mekân merkezlidir. Hadiseler, yarımada, bölge, şehir, mescit, kuyu gibi hadisenin üzerinde geçtiği mekânın tanıtımı merkeze alınarak yapılmıştır. Bölgede yer alan çeşitli alanların, vadilerin, kuyuların, şehirlerin ve pazarların isimlerinin etimolojik değerlendirmelerine de rastlamak mümkündür. Mekânların faziletlerine dair verilen rivayetler ve müellifin yaptığı belirlemeler anlatımın önemli bir parçası olmuştur.

İlmî ve ölçekli haritalar yer almakla beraber daha çok sınırların net bir şekilde çizilmediği sadece ilgili konuyu okuyucunun zihninde canlandırarak ve ilgili bölgeyi, kabilenin yaşam alanını veya devletin yerleşkesini, yarımadanın genel coğrafyası içerisinde konumlandırarak sade ve basit haritaların ağırlıklı olarak tercih edildiğini söylemek mümkündür. Haritaların dışında minyatürler, gravürler, eski fotoğraflar, uydu görüntüleri gibi mekânların tarih içerisindeki seyrini gösteren görsellerle içerik zenginleştirilmiştir. Fotoğraflar eski ve güncel olanlar olarak kitapta yer almıştır. Kâbe ve Mescid-i Nebvî gibi önemli mekânların tarihi seyrini müşahade etme imkânı sunan birçok fotoğrafın bir arada bulunması okuyucu bakımından oldukça faydalıdır. Ancak bazı fotoğrafların tarihlendirilmemiş olması göze çarpmakta, bu fotoğrafların hangi yıllara ait oldukları merak uyandırmaktadır.

Haritaların dışında söz konusu döneme ve coğrafyaya ait olup görseline ulaşılabilen hemen hemen her şeye yer verildiği görülmektedir. Davet mektupları, mühürler, sikkeler, ev eşyaları gibi görsel hafızayı oluşturacak ve bütünü tamamlayacak pek çok unsur bu kapsamdadır. Sunduğu bilgiler bakımından muhakkikin “Siyer’in özü” olarak nitelendirdiği eser (s. 14), fiziksel, siyasal, sosyal, tarihî ve ekonomik olmak üzere çeşitli açılardan coğrafyayı ele almakta ve mekânlar üzerinden okuyucuya görsel hafıza oluşturma imkânı sunmaktadır.